

MIS OLI JA MIS EI OLNUD 800 AASTAT TAGASI

Kalle Elleri kõne Paka mäel Raikküla 800 mälestuspäeval suurel rukkiemapäeval 10229
(15.08.2016)

Harjakad ja reballased! Läänlased! Järvakad ja virulased! Pärnakad! Maarahvas, kaasmaalased!

In die vero assumptionis beate Virginis intraverunt provinciam Harionensem, que est in media Estonia, ubi et omnes gentes circumiacentes quolibet anno ad placitandum in Raigele convenire solebant.

Õndsas neitsi taevaminemise päeval aga tungisid nad Harju maakonda, mis on keset Eestit, kus ka kõik ymbruses asuvad hõimud tavatsesid iga aasta Raikkylas (Raigeles) kokku tulla pidamaks nõu.

Nõnda teame meie neist nõupidamisist kärajaist nende tõttu, kes tulid ristisõtta, mis erineb väga vähe yhtede teiste tegelaste djhaadist, tulid tapma, röövima, vägistama. Mida aga meile tähtsat ytleb see teade tollest päevast 800 aastat tagasi? Peale sõnumi röövkäigust seda, et Raikkyla oli tolaegses ilmas tuntum kui Harju. Henrik kirjutab Raikkylast ning kärajaist ju selgitamaks, kus on see Harju, kuhu siis mindigi.

Kes on need hõimud, kes käisid Raikkylas koos? Siinsamas käidi välja kysimus, olid need siis vaid Harju kolm kihelkonda või oli ligi naabermaakondigi. On aruteld niigi, et oli see vaid üks kihelkond, või ehk oli mõni veel. Ikka jälle nii, et oh mis nyd meie, meie olime pisikesed ja/või vagasekesed, kohmitsesime niisama oma alepõllu lapikese otsas ja kui tuli röövvaenlane, siis pagesime sohu.

Andestust, aga nii idas kui läänes olid suured riigid juba paarsada aastat, riigi eesotsas vägivaldsed kuningad või valdjad, ja mõelda, et suutsime siin, nende vahel, jääda iseoma maaks, Maavallaks, ilma mileegi võrdse, riigisarnaseta, on rumal mõte. Raikkyla kärajad olid ilmselt hiljemalt Tartu syndmusist ja Vene invasiooni purustamisest peale olnud olemas, võib aga olla, et juba varemgi.

Lisaks. On siis Läti Henrik nimetand mõnd teist nõupidamiskohta, meil ja naabermais? Nagu ei oleks. Seega on tegemist millegi yldtuntuga, väga olulisega tolle aja Läänemere-äärsel poliitilisel maastikul.

<kindlustumas on seisukoht, et sõna ise „kärjad“ on päris hiline soome laen. Trykisõna koha pealt võib nii vaadata. Meil vaadatakse aga ses seoses sõnu „kära“ ja „käratsema“, nii et kärjad oli koht, kus käidi käratsemas ning kus tähtsamaks tulemuseks oli kära.

Ometi veel viiskymmend aastat tagasi oli Kursi kihelkonnas elus sõna „käräma“ tähenduses 'vestlema, rääkima'. Tuli mees kahele vestlevale ligi ning kysis: „Noh, mehed, mis käräte siin?“ Teised ei kisand ega röökind, vaid ajasid rahulikult juttu. Yle kogu maa on alles väljend, mis on kyll kõvasti labane ning nii ei sobi seda siin ja täna korrata.

Paraku pole võrdlusest lähemate hõimukeeltega selle sõna puhul abi. Miskipärast on areng läind nõnda, et igas taro ehk läänemeresoome keeles on sõnale „rääkima“ ise vaste. Kuraliivlane rökandõb, liivlane teisest ilmast pagatub, maarahva lõunaosas mees kõnõles, vadjalane pajattaa, ingerikarjalane läkkää, livvikarjalane pagizoo ja vepslane pagizeb, soomlane puhuu ja eestlane – spräägib. Ning seda orduajast peale, kui saksa keele Tallinna teisendis oli sõna „spräken“. Mida tegi põhja-maarahvas enne seda? Arvata, et siis pajatas nagu vadjalane või – käras. Ja tollal tegi sama ehk soomlanegi ja alles hiljem hakkas puhuma.

Eestlane ei oska enam mõista maakeele ainest, varjundeid ja mõtet. Käräma ja käratsema, olema ja oletsema, elama ja elutsema... Sellisena on käräjate ja käratsemise seostamine osaks meie päris ajaloo halvustamisest, miska seostub väljamõeldiste austamine ja – tuleb öelda – liba-ajalugu.

Nii umbes pool penikoormat siitsamast syndis Uku Masing, kes on meile selgitand, et nn Jyriöö kuningad ei olnud kuningad, vaid Harju-Viru ryytlid, kolm neljast maarahva pojad ning üks taanlane. Nemaad need reeturi kombel Paides siis ordumeestest tapeti. Olgu öeld siin nende nimed: Parasmaa Bertram, Saha Helmold ning kannupoiss Haukimpää ja taanlane *kapitaneus* Konrad Preen.

Kui me tahame olla keegi ja olla rahvas, siis peaksime ikkagi austama ja mälestama neid, kes midagi olid ja püüdsid midagi ära teha ja mitte siis väljamõeld tegelasi või olematuid syndmusi. Peale selle võiks võtta õppus sellest, et nii-öelda paganast barbar Lembitu rahvas on alles, siin me oleme; euro-Kaupo rahvast enam pole. Ja et ristiinimene Tabelinus riputati jalgupidi yles nondesamade kristlaste poolt ja lõpuks, mis tuli välja Bertrami ja Helmoldi püüdest olla ryytlid ja lääniisandad nagu Õhtumail kombeks!

Mõtlem ja austagem ning mäletagem!